

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ PHILOSOPHY OF RELIGION

УДК 130.3/233

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-20-97-22>

ТРИМУРТІ: КОСМІЧНІ ПРИНЦИПИ ТА БОЖЕСТВЕННА ЄДНІСТЬ В ІНДУЇЗМІ

ПОЛІНА, КРАВЕЦЬ¹

(науковий керівник Христина, Хвойницька-Перейма)

Анотація

Індуїзм – одна з найцікавіших релігій, що істотно відрізняється від інших своїм політеїзмом та дещо язичницькими традиціями. Історія індуїзму та його філософія вкрай різняться з, до прикладу, християнством та ісламом. Свята трійця індуїзму, що зветься Тримурті, – цікавий для вивчення феномен індійської релігії, оскільки кожен з богів має свої характеристики, символіку та наділений власними функціями у системі Існування Всесвіту. У даній роботі здійснено спробу проаналізувати історію даного вельми цікавого феномену та його роль у теології та філософії. **Актуальність теми.** Індуїзм загалом, та певні аспекти даного філософського та релігійного явища досліджувались протягом багатьох років, тому у світі про цю релігію написано сотні книг, десятки лекцій, наукових робіт та статей. Проте в Україні тема Індуїзму та феномену Тримурті не достатньо розкрита, не дивлячись на вагомий доробок таких науковців як: Г. В. Бокал, Ю. Ю. Завгородній, Л. Р. Самарова, К. З. Возний, О. М. Шепетяк. Дана стаття прагне здійснити спробу заповнення існуючих прогалів. **Мета і завдання дослідження.** Мета дослідження – спроба дослідити витоки та основні концепції складного, проте вельми цікавого елементу індійської філософії та релігії – Тримурті. Завдання – написання наукової статті, що знайомить читачів з індуїзмом, його історією, Богами та аватарами, культурною спадщиною та основними традиціями. **Об'єкт і предмет дослідження.** Релігія та її особливості, філософія та історія індуїзму, культура та традиції. Поняття Тримурті в Індуїзмі. У теологічній основі індуїзму лежить явище Тримурті – тріада Богів. Стаття заглиблюється в глибокі філософські основи індуїзму, з особливим акцентом на концепції Тримурті. Тримурті, що складається з божественної трійці Брахми, Вішну та Шиви, містить у собі фундаментальні сили, що керують створенням, збереженням і руйнуванням у космосі. За допомогою багатовимірного аналізу це дослідження має на меті з'ясувати складні філософські виміри, притаманні Тримурті, і його актуальність для розуміння природи існування, свідомості та Всесвіту. Філософське дослідження починається з контекстуалізації Тримурті в ширших рамках індуїстської космології та теології. Спираючись на стародавні писання, такі як Веди, Упанішади та Пурани, стаття окреслює ролі та атрибути, приписувані Брахмі, Вішну та Шиви відповідно. Брахма символізує творчий аспект Всесвіту, представляючи генезис і прояв усіх явищ. Вішну втілює зберігаючу силу, підтримуючи космічний порядок і гармонію через свої різні втілення (аватари). Шива, руйнівник, символізує трансформаційний і регенеративний аспекти існування, сприяючи циклу народження, смерті та переродження. У статті розглядається філософське значення Тримурті у формуванні таких понять, як дхарма (праведність), карма (дія) і мокша (звільнення) в індуїстській думці. Циклічна взаємодія створення, збереження та руйнування, відображена в Тримурті, підкреслює непостійність світових явищ і вічний цикл сансари (відродження). Крім того, Тримурті служить метафізичною основою для розуміння взаємозв'язку індивідуальної душі (атмана) з універсальною свідомістю (Брахманом), прояснюючи шляхи до духовної реалізації та трансцендентності. Тримурті виступає як квінтесенція філософської конструкції в індуїзмі, вміщуючи глибоке розуміння природи реальності, свідомості та божественного. Розкриваючи шари символізму та метафізики, вбудовані в Тримурті, це дослідження сприяє глибшому розумінню індуїстської філософії та її незмінної актуальності в сучасному дискурсі про духовність і метафізику.

Ключові слова: індуїзм, Тримурті, Брахма, Вішну, Шива, космологія, теологія, єдність, різноманітність, циклічність.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Індуїзм називають найдавнішою релігією у світі, бо він сягає своїм корінням у ведичну

цивілізацію. Є сімейством різноманітних релігійних традицій, заснованих на монотеїзмі – віровченні про єдиного Бога, політеїзмі – багатобожжі, панентеїзмі – вченні, згідно до якого світ перебуває всередині Бога, пантеїзмі – доктрині, яка стверджує, що природний світ є частиною божества, монізмі – теорії, згідно до якої різні субстанції мають одне джерело, і

Corresponding author:

¹ Національний університет «Львівська політехніка (Львів, Україна)

E-mail: polina.kravets.zhr.2022@lpnu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0002-9958-9507>

навіть атеїзмі – відсутності віри в існування надприродного.

В релігійно-філософській системі індуїзму існує величезна кількість священних писань, які поділяються на дві великі групи – шруті та смріті. Шруті – священні писання індуїзму, до яких належать Веди, створення яких приписують Брахмі, та коментарями до них. Вони мають божественне походження, тобто є прямим одкровенням «космічного звуку правди». Смріті – священні тексти індуїзму, які вважаються похідними й другорядними порівняно з текстами шруті, оскільки вони не мають божественного походження. Значущими текстами є також Упанішади, їх центральною темою є концепція єдності атмана – душі й абсолютного духа – Брахмана, діалог учителя з учнем, в якому вчитель пояснює суть Вед. Також існують ще Пурани – тексти, в яких розповідається історія Всесвіту від створення до знищення (Dandekar, 1968).

Виникла дана релігійно-філософська система між 500–200 рр. до н.е. після ведичного періоду і 300 р. н.е., в період другої урбанізації та раннього класичного періоду індуїзму, коли були складені епоси та перші Пурани. Історію індуїзму ділять на певні періоди: доведичний період, ведичний період, ранній пуранічний, золотий вік, раннє середньовіччя або пізній класичний період, рух Бгакті, період Гупти, ісламське поневолення, індуїстське Відродження (Історія Індуїзму, 2024).

В індуїзмі, як в одній з найдавніших релігій, існує потужна культурна спадщина та система символіки і традицій. Серед індуїстської символіки, окрім символу «Ом», який символізує Парабрахман та інтерпретується як символ Божественної Трійці, і знаку свастики, який персоніфікує благополуччя і найчастіше пов'язаний із Сонцем, можна виділити мурті. Це зображення або статуетка Бога чи його аватара. Мурті розглядається як прояв Божества і служить для його зв'язку з об'єктом, що йому поклоняється. Поява храмів ознаменувала перехід від ведичної релігії, основою якої були яг'ї, вогненні жертвоприношення, до бгакті, відданості Богу. Кожен індуїстський храм присвячений або одному основному Богу чи його аватару, або декільком. Відвідування храмів не є обов'язковим. Багато індуїстів приходять туди тільки під час релігійних свят. Паломництво є однією з релігійних практик, характерних для індуїзму. Святе місце паломництва називають тіртха або дхаммадама.

Традиції життя індуїстів сповнені новинок для вірян інших релігій. Серед них: кастова система;

ашрам, або стадії життя; вегетаріанство; особлива роль жінки та доля вдів, процес навернення в індуїзм (Dandekar, 1968).

Хоча в індуїзмі не існує доктрини, яка авторитетна для всіх напрямків, а багато хто з послідовників взагалі не вважають, що належать до якогонебудь з них. Вчені ж виділяють чотири основні традиції, які мають спільні вірування, концепції Бога, традиції та ритуальні практики, але кожна з них сповідує власну філософію, погляди на Бога та девів, способи досягнення кінцевої мети – мокші. Однак, кожен напрям приймає і поважає інші традиції та бачення Богів, між їхніми послідовниками немає ворожнечі та протистояння, навпаки, переважає обмін ідеями та філософією (Wilkins, 1900).

Прибічники течії Вайшнавизму поклоняються, зазвичай, Крішні, іноді разом із Радгою, або Рамі. Сект (слово використане в науковому, цілком нейтральному значенні), у яких відбувається поклоніння Вішну саме в даній іпостасі, небагато. Вайшнавські напрями спираються на сакральні тексти – Бгагавадгіту, Вішну-пурану, Бгагаватапурану (Wilkins, 1900).

У філософії Шиваїзму Веди і тексти Агами розглядаються як важливі джерела теології. Шиваїти поклоняються Шиви як верховній особі Бога, що не має ні початку, ні кінця (Wilkins, 1900).

Шактизм, течія індуїзму, в якій поклоняються Шакті, Богині-матері, що є втіленням жіночого початку, глибинної енергії творення. Богиня має величезний діапазон проявів: від вищого духовного первня до персоніфікації в образах Деві, Калі, Дурги, Парваті. Шакти спираються на авторитетні для них тексти – це агами, нігами і тантри, здійснюють езотеричні обряди, пов'язані з практикою йоги і специфічними психофізичними тренінгами, які, до речі, суперечать брахманським ритуалам (Шактизм, 2024).

Традиція смартизму – це ліберальний, еkleктичний напрям. Його послідовники мають повну свободу вибору щодо деви або форми Бога, яким вони будуть поклонятися, бо всі прояви Божества розглядаються як рівнозначні форми Брахмана (Смартизм, 2024). Однією з ключових та особливо цікавих ідей Індуїзму є Тримурті – концепція тріади, своєрідне об'єднання трьох головних богів індуїстського пантеону у єдине ціле, Велику трійцю: Брахма – Творець, Вішну – Охоронець, Шива – Руйнівник. Хоча завдяки їхній містичній єдності кожен з трьох Богів, відповідно, має всі три функції. Найвідомішим зображенням

індуїстської трійці є людина з трьома обличчями. Одне з відомих змалювань такого роду – коло-сальна скульптура Тримурті у печерному храмі VIII ст. н.е. на острові Елефанта поблизу Мумбаї. Створення Тримурті розпочалося з того, що єдиний Універсальний Дух побажав розділити себе. Тоді у зовнішній світ вийшов первісний бог Брахма, створивши три світи й усе суще, але акт створення спричинив процеси збереження і розпаду, а тому виникла необхідність у ще двох Богах: Бог-Захисник і Бог-руйнівник. Так у зовнішній світ вийшли Вішну та Шива. Навколо них виросла велика система індуїстських богів і богинь (Wilkins, 1900).

У філософії санх'я три Боги індуїстського пантеону відповідають трьом гунам, які символізують певні кольори та основні елементи – Брахма є втіленням «енергетичного» раджасу, червоний колір, елемент – земля; Вішну – «просвітленого» начала саттви, білий, вода; Шива – «деструктивного» тамасу, чорний, вогонь. У прихильників шактизму бог існував у жіночій подобі, тому вони мали жіночий Тримурті, який носив назву Тридеві: Сарасваті – творчиня, Лакшмі – берегиня, Калі – нищителька. Варто зазначити, що присутність Тримурті у мікрокосмосі цим не обмежується. З йогоїчної точки зору в тілі людини знаходиться три основні невидимі канали-нади, якими рухається енергія. Однак на рівні космогонічних уявлень релігійно-міфологічні специфікації Тримурті розмивалися, оскільки у певних філософіях творець світобудови та владика Всесвіту – Ішвар, незважаючи на те, що конкретні школи висувають на цю роль Шиву чи Вішну. Відомий вчений Лебедєв взагалі розглядає індуїзм і християнство як форми єдиної релігії, ототожнюючи індуїстське Тримурті з Трійцею, Крішну з Ісусом Христом, інших божеств з ангелами тощо.

Вішну – це верховний бог індуїстського пантеону, Божество сонця. На зображеннях можна побачити Вішну, що сидить на Гаруді, орлі, або лежить на царі зміїв нагі Шеша, який символізує залишок божественної сили, що не була реалізована під час створення світу. В ногах Вішну сидить Лакшмі, інше ім'я Шрі, – його дружина. Коли Всесвіт приходить до загибелі в кінці чергового циклу свого існування, Вішну спить на згорнутому Шеші, захищений його каптуром від усіх небезпек, поки не відчує в собі сил прокинутися і створити Всесвіт знову, почавши новий цикл його існування.

Вішну зображують з синім кольором тіла в жовтому одянні, він має одне обличчя і, зазвичай залежно від того, сидить він на Гаруді чи на Шеші, чотири або вісім рук. У варіанті зображення з чотирма руками у правих він тримає чакру, своєрідне колесо, що символізує силу повітря, жезл, інакше гада, символ влади, що дає вище знання, також символізує світло. У лівих руках – санкха, тобто мушля, – символ неба, і лотос – символ води.

На зображенні з вісьмома руками кількість рук Вішну символізують чотири сторони світу і чотири проміжні напрямки. У правих руках він несе лотос, чакру, що символізує обертання світу, так само як колесо дхарми, циклічність існування і руйнування Всесвіту, диск – символ царської влади та меч, що символізує блискавку. У лівих руках у нього мушля, пов'язана з виникненням усього сущого з первозданних вод, стріли, чітки, або акшамала, і жезл – символ влади, що дає вище знання. Жест руки Вішну позначає розраду для тих, хто вірує. Іноді його зображують з яскравим рубіном на грудях.

Образ Бога Вішну у ведах – сонце в трьох його фазах – сході, зеніті і заході. Крізь небеса ведичний Вішну проходить трьома кроками для захисту смертних. Бог є виявленим у трьох формах – як Агні на Землі, Індра, або Раю, у повітрі, і Сур'я на небі. Вішну – втілення божественного визволителя від нещастя і негод життя. Своїми якостями він дуже близький до людини і тому дуже популярний. Ще більший божественний авторитет Вішну створив зв'язок з жертвоприношеннями, коли збільшилось їхнє значення для індуїстів (Wilkins, 1900).

Дев'ять з десяти аватар, які має Вішну, побували на Землі і виконали свої місії. Всевишне призначення Вішну – збереження, підтримка, захист. Він, як Великий Захисник, залишивши Небеса, сховався у людський світ і рятував його від сил Зла, щоразу, коли вони починали панувати над людством. Для досягнення особливих цілей він приймав різні форми, деякі мають космічну природу, у той час як інші ґрунтуються на реальних історичних подіях. Помітна еволюція цих втілень – від нижчих форм життя до вищих – від риби, черепах, вепра до напівлюдини-напівлева Нарасімхи, до втілення-карлика Вамани і, далі, до великих героїв, наділеним багатьма надлюдськими якостями.

Шива – бог-руйнівник у трійці головних богів індуїстського пантеону. У ведах праобразом

Шиви був Рудра – стихійне божество бурі і грози, чорнявий, червоношкірий мисливець, одягнений у звірячу шкуру, з луком та отруйними стрілами. Рудра – руйнівник та каратель, породження гніву Брахми. В іншій іпостасі він – захисник, покровитель медицини і тварин, бог родючості, з яким пов'язувався фалічний культ. Згодом Рудра стає одним з епітетів Шиви, тому входить в пантеон індуїстських Богів.

Сучасний образ Шиви поєднує в собі ці дві контрастні іпостасі: аскетизм та еротизм. З одного боку, Шива – бог аскетів, що прагнуть поєднання з дхармою, гроза демонів, в цьому й проявляється його руйнівна сила. З іншого боку, – це бог чоловічого начала і життєвої сили. З цим образом Шиви пов'язаний культ родючості, поклоніння шівалінгаму і тантричні практики. Часом він є творцем, як і Брахма. Нарівні з руйнуваннями цей Бог може нести і всілякі блага. Шива є творцем йоги, а з точки зору індуїзму йога, тантра, аскеза, танець – це шляхи до звільнення від ілюзій та оман, путь до виходу з сансари, кола перероджень (Wilkins, 1900).

Зображують Шиву сидячим в асані Лотоса на тигровій шкурі, що уособлює бажання. Шкіра у нього білого кольору, що символізує чистоту думок та совісті, символ відсутності брехні і облуди у світі. Шия синього кольору, оповита змією, як і на голові, руках та ногах – він носить їх як браслети. Змії символізують вічність, вони знаходяться і на поясі та плечі Бога. Шива – єдиний Бог, що має три ока. За писаннями, третє око Шива отримав після того, як інші два йому заплющила його дружина, а це третє око небезпечне. Історія оповідає, що Камадева, бог кохання та пристрасті, сховався за деревом і пустив стрілу в серце Шиви. Це занепокоїло Бога-руйнівника, тому він розплющив своє третє вогняне око і спалив Каму вцент (Історія, 2024). Одягнений Шива в шкуру слона, що символізує подолання гордині. Волосся Бога зібране у конусоподібний пучок, прикрашений місяцем, крізь який протікає велика ріка Ганг. Шива тримає її на своїй голові, щоб вона не затопила землю. В деяких зображеннях Шива – двостатевий, тому іноді його зображують з двобічним лицем: одне жіноче, а інше – чоловіче. Існують зображення Шиви, що танцює, ця дія означає регулювання порядку у всьому світі, а якщо Бог припине танцювати, то у світі почнеться хаос. На таких зображеннях у Шиви чотири руки, в кожній є зброя (Шива, 2024).

Брахма – головний бог індуїстської тріади, він є творцем усього Всесвіту (Wilkins, 1900). В індуїзмі дуже мало тих, хто вважають себе послідовниками Брахми, бо за оповідями на нього було накладено дуже багато проклять. Пурани безпідставно звинувачують його в тому, що він став причиною смерті Агністамбги, в тому, що Брахма, в той час як його дружина Савітрі затримувалася в подорожах з метою приношення жертв якші, духам природи, відразу знаходив нову дружину, а сама Савітрі, яку він взяв за дружину, – його донька.

Брахму зображують з червоним кольором шкіри і в накидці з чорної антилопи. Він має чотири голови, що символізують чотири Веди: східну – Ріг-Веду, південну – Яджур-Веду, західну – Сама-Веду, північну – Атгарва-Веду, – і чотири руки, які уособлюють одну з чотирьох сторін світу. Передні руки відповідають за самовпевненість і людське его, задні – за розум. У них, як у Вішну і Шиви, є різноманітні предмети, що мають свою символіку. У верхній правій руці він тримає квітку лотоса, що втілює життя всіх організмів. У нижній правій він перебирає чотки, акшамала, відраховуючи час існування Всесвіту. Верхня ліва рука має книгу, пуштаку, з частиною тексту чотирьох Вед, нижня ліва – ємність з водою зі священного Гангу, камандалу, ця посудина може бути виготовлена з металу або з кокосової шкаралупи. В деяких інших варіаціях зображення Брахми у руках він тримає сруву, ложку, з якої летиться священний вогонь, та траву куша. Брахма – єдиний Бог, що постає з білою довгою бородою. Вона символізує вічну мудрість божества та нескінченність його буття. До його потилиці прикріплена сірасчакра, своєрідний німб, ореол слави Брахми. Очі його заплющені у медитації. Він сидить в колісниці, яка запряжена сімома лебедями, або на лотосі, який виник з пупця Вішну й уособлює Землю (Брахма, 2024).

Брахма немає ніяких земних втілень та аватарів, на відміну від інших двох Богів Тримурті. У своїй первісній формі індуїстський Бог-Творець у вигляді хлопчика лежить на листі піпала, священного дерева, котрі плавають в Первинних Водах. Він лежить у скрученій позі, тримаючи великий палець ноги у роті, таке його зображення слугує символом вічності – замкнуте коло без початку і кінця. Також Брахма зображується в чотирьох різних станах: у йогоїчному стані він описаний у своїх вищих духовних досягненнях, очі заплющені у медитації, обличчя виражає

задоволення; у стані задоволеності світського характеру Брахма з'являється з однією або більше своїми дружинами з усіма вищезгаданими атрибутами; третій аспект – військова доблесть; четвертий – грізний і застрашливий.

В індуїстських Пуранах та епосах є багато історій про сходження Богів у земний світ в людській або тваринній подобі, щоб подолати зло, відновити дхарму і привести людство до мокші, ці їхні іпостасі називаються аватарами. Брахма немає аватарів. Аватарами Вішну, якого індуїсти вважають джерелом всіх аватар, були риба, черепаха, вепр, людина-лев, карлик, Рама із сокирою, Рама, Крішна, Будда, Калкі. Аватари Шиви: Бхайрава, Піпалад, Нанді, Вірабхадра, Ріши Дурваса, Шарабха, Гріхпаті, Брахмачари, Сунатнартак, Врішабха, Ашваттхама, Ятінатх, Крішна Даршан, Хануман, Бхикшуварья, Кіратешвар, Сурешвар, Якшешвар, Авадхутешвар (Аватари, 2024).

В індуїстських Пуранах та епічних поезіях також описуються небесні істоти, що їх називають деви, які є слугами Ішвари, Верховного Особистісного Бога. Вони є невід'ємною частиною індуїстської культури, їх зображують в іконографії, архітектурі, літературі та інших видах мистецтв.

Висновки. Підсумовуючи ми можемо побачити, що Індуїзм – найдавніша релігія у світі,

що сягає своїм корінням у ведичну цивілізацію. Є сімейством різноманітних релігійних традицій, філософських систем і вірувань, заснованих на монотеїзмі, політеїзмі, панентеїзмі, пантеїзмі, монїзмі і навіть атеїзмі. Індуїзм не має свого засновника, в ньому відсутня єдина система вірувань і загальна доктрина, на відміну від авраамічних релігій. Велика кількість священних писань індуїзму поділяється на дві основні категорії – шруті та смріті. На них заснована основна філософія цієї релігії. Індуїзм має шість основних форм: народні вірування, ведичний, ведантичний та дгармічний індуїзм, бгакті. У теологічній основі індуїзму лежить явище Тримурті – тріада Богів. Характерною релігійною практикою індуїзму є паломництво та принцип ахімси, ненасильства, що є причиною вегетаріанської дієти у більшості його представників. Індуїзм захоплює людей своєю системою Божеств, філософією та традиціями, створюючи навколо себе ауру духовного зростання, гармонії із собою, відданого служіння тому Богу, який ближчий до твого світогляду. Ця релігія ніби не має конкретних обмежень та усталених правил, не має «методички», як потрібно вірити в Божество. У індуїстів є свобода у виборі шляху, яким вони досягнуть духовного визволення.

Список використаних джерел

- Аватари Господа Шиви [Електронний ресурс] / сайт «Всесвітня Община Санатана Дхарми» – Режим доступу: <https://www.advaita.org/library/mifologiya/avatory-gospoda-shivy/> .
- Брахма – бог творіння в індуїзмі [Електронний ресурс] / сайт «Філософія і Релігієзнавство» – Режим доступу: <https://tureligious.com.ua/brakhma-boh-tvorinnia-v-induizmi/> .
- Вайшнавизм [Електронний ресурс] / сайт «ВУЕ» – Режим доступу: <https://vue.gov.ua/Вайшнавизм> .
- Історія Індуїзму [Електронний ресурс] / сайт «HISTORYMAPS» – Режим доступу: <https://history-maps.com/uk/story/History-of-Hinduism> .
- Історія третього ока Шиви і його прихований символізм [Електронний ресурс] / сайт «Isha» – Режим доступу: <https://isha.sadhguru.org/mahashivratri/ru/shiva/shivas-third-eye-its-hidden-symbolism/> .
- Самарова Л.Р. (2007), Екологічна етика індуїзму / Л.Р. Самарова // Філософські обрії. – № 18.
- Смартизм [Електронний ресурс] / сайт «Wikiwand» – Режим доступу: <https://www.wikiwand.com/uk/Смартизм> .
- Тримурті [Електронний ресурс] / сайт «Вікіпедія» – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тримурті> .
- Шактизм [Електронний ресурс] / сайт «ВУЕ» – Режим доступу: <https://vue.gov.ua/Шактизм> .
- Шива [Електронний ресурс] / сайт «Вікіпедія» – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Шива> .
- Шива – верховний бог в шиваїзмі [Електронний ресурс] / сайт «Філософія і Релігієзнавство» – Режим доступу: <https://tureligious.com.ua/shyva-verkhovnyu-boh-v-shyvaizmi/> .
- Шиваїзм [Електронний ресурс] / сайт «History Maps» – Режим доступу: <https://history-maps.com/uk/story/History-of-Hinduism/event/Shaivism> .
- Dandekar R.N.(1968) "God in Hindu Thought." Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute: 433–465. – Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/41694270>
- Foulston L., Abbott S. (2009), Hindu Goddesses: Beliefs and Practices. Brighton and Portland: Sussex Academic Press, – Режим доступу: https://www.academia.edu/4425314/_HINDU_GODDESSES_BELIEFS_AND_PRACTICES_Lynn_Foulston_and_Stuart_Abbott

Wilkins W.J. (1900), *Hindu Mythology, Vedic and Puranic*. Calcutta: Thacker, Spink & Co.; London: W. Thacker & Co., – Режим доступу: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.280527>

References

Avatars of Lord Shiva [Electronic resource] / website "World Community of Sanatana Dharma" – Access mode: <https://www.advaita.org/library/mifologiya/avatary-gospoda-shivy/>.

Brahma – the god of creation in Hinduism [Electronic resource] / website "Philosophy and Religious Studies" – Access mode: <https://turereligious.com.ua/brakhma-boh-tvorinnia-v-induizmi/>.

Vaishnavism [Electronic resource] / "VUE" site – Access mode: <https://vue.gov.ua/Vaishnavism>.

History of Hinduism [Electronic resource] / "HISTORYMAPS" site – Access mode: <https://history-maps.com/uk/story/History-of-Hinduism>.

The history of Shiva's third eye and its hidden symbolism [Electronic resource] / "Isha" site – Access mode: <https://isha.sadhguru.org/mahashivratri/ru/shiva/shivas-third-eye-its-hidden-symbolism/>.

Samarova L.R. Ecological ethics of Hinduism / L.R. Samarova // *Philosophical horizons*. – 2007. – No. 18.

Smartism [Electronic resource] / "Wikiwand" site – Access mode: <https://www.wikiwand.com/uk/Smartism>.

Trimurti [Electronic resource] / "Wikipedia" site – Access mode: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Trimurti>.

Shaktism [Electronic resource] / website "VUE" – Access mode: <https://vue.gov.ua/Shaktizm>.

Shiva [Electronic resource] / "Wikipedia" site – Access mode: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Shiva>.

Shiva is the supreme god in Shaivism [Electronic resource] / website "Philosophy and Religious Studies" – Access mode: <https://turereligious.com.ua/shyva-verkhovnyy-boh-v-shyvaizmi/>.

Shaivism [Electronic resource] / "History Maps" site – Access mode: <https://history-maps.com/uk/story/History-of-Hinduism/event/Shaivism.13>. Dandekar R.N. "God in Hindu Thought." *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute* 48-49 (1968): 433-465. – Access mode: <https://www.jstor.org/stable/41694270>

Foulston L., Abbott S. *Hindu Goddesses: Beliefs and Practices*. Brighton and Portland: Sussex Academic Press, 2009. – Access mode: https://www.academia.edu/4425314/_HINDU_GODDESSES_BELIEFS_AND_PRACTICES_Lynn_Foulston_and_Stuart_Abbott_

Wilkins W.J. *Hindu Mythology, Vedic and Puranic*. Calcutta: Thacker, Spink & Co.; London: W. Thacker & Co., 1900. – Access mode: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.280527>

POLINA, KRAVETS – a second-year student of journalism

at the Institute of Psychology and Law of the Polytechnic National University (Lviv, Ukraine).

E-mail: polina.kravets.zhr.2022@lpnu.ua

ORCID iD: <http://orcid.org/0009-0002-9958-9507>

TRIMURTI: COSMIC PRINCIPLES AND DIVINE IN HINDUISM

Abstract

Hinduism, one of the world's oldest religions, encapsulates a complex cosmology with diverse theological concepts. Central to its pantheon are the Trimurti, comprising Brahma the Creator, Vishnu the Preserver, and Shiva the Destroyer. This triadic manifestation embodies fundamental cosmic forces and philosophical ideals, representing the cyclic nature of existence. The concept of Trimurti elucidates the interplay of creation, preservation, and dissolution in the Hindu universe. Each deity not only embodies distinct attributes but also integrates seamlessly into a unified cosmic order, reflecting the inherent unity underlying apparent dualities. Scholarly perspectives on the Trimurti range from theological interpretations to philosophical inquiries. They explore how these divine manifestations serve as archetypes shaping Hindu thought, ritual practices, and societal norms. Additionally, studies delve into historical developments and regional variations, highlighting dynamic adaptations over millennia. This article employs a multidisciplinary approach, drawing from textual analysis of foundational scriptures such as the Vedas, Upanishads, Puranas, and epics like the Mahabharata and Ramayana. Comparative analysis with other religious and philosophical traditions provides context, while ethnographic data offers insights into contemporary religious practices. The Trimurti concept serves as a cohesive framework that reconciles the apparent contradictions within Hindu cosmology. Brahma symbolizes creation and the emergence of life, Vishnu embodies preservation and cosmic harmony, and Shiva signifies destruction and transformation, essential for renewal. Together, they form a cyclical process essential for cosmic balance. The article delves into the deep philosophical foundations of Hinduism, with a special emphasis on the concept of Trimurti. Consisting of the divine trinity of Brahma, Vishnu, and Shiva, Trimurti contains the fundamental forces that govern creation, preservation, and destruction in the cosmos. Through a multidimensional analysis, this study aims to elucidate the complex philosophical dimensions inherent in Trimurti and its relevance to understanding the nature of existence, consciousness, and the universe. The philosophical study begins by contextualizing Trimurti within the broader framework of Hindu cosmology and theology. Drawing on

ancient scriptures such as the Vedas, Upanishads, and Puranas, the article outlines the roles and attributes attributed to Brahma, Vishnu, and Shiva, respectively. Brahma symbolizes the creative aspect of the universe, representing the genesis and manifestation of all phenomena. Vishnu embodies the preserving force, maintaining cosmic order and harmony through his various incarnations (avatars). Shiva, the destroyer, symbolizes the transformative and regenerative aspects of existence, facilitating the cycle of birth, death and rebirth. The article discusses the philosophical significance of Trimurti in the formation of concepts such as dharma (righteousness), karma (action) and moksha (liberation) in Hindu thought. The cyclical interaction of creation, preservation and destruction reflected in Trimurti emphasizes the impermanence of world phenomena and the eternal cycle of samsara (rebirth). The Trimurti serves as a metaphysical framework for understanding the relationship between the individual soul (atman) and the universal consciousness (Brahman), clarifying the paths to spiritual realization and transcendence. The Trimurti stands as the quintessential philosophical construct in Hinduism, containing profound insights into the nature of reality, consciousness, and the divine. By uncovering the layers of symbolism and metaphysics embedded in the Trimurti, this study contributes to a deeper understanding of Hindu philosophy and its continued relevance in contemporary discourse on spirituality and metaphysics.

Key words: Hinduism, Trimurti, Brahma, Vishnu, Shiva, cosmology, theology, unity, diversity, cyclic nature.

© The Authors(s) 2024

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 15.07.2024

Accepted date 25.07.2024

Published date 15.08.2024

How to cite: Поліна, Кравець. Тримурті: космічні принципи та божественна єдність в індуїзмі. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia : Publishing house “Helvetica”, 2024. 20 (97). P. 193–199.

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-20-97-22>